

Szerkesztőbizottsági tagok:
Ács Károly, Majtényi Mihály,
Olajos Mihály, B. Szabó György.

Felelős szerkesztő: Majtényi Mihály.

A kultúrmunkás társadalmi szerepe*

Irta: Olajos Mihály

Hazánk dolgozói, a magyarok is, minden erejüket megfeszítve építik a szocializmust. Céljuk nemcsak az, hogy megteremtsék az új társadalom termelőerőit — a boldogabb jövő, az anyagi bőség és biztonság forrásait — (nehézipar, gépesített szövetkezési mezőgazdaság, hadiipar) és ezek alapján a szocialista termelési viszonyokat (munkásigazgatás, szocialista demokrácia, közvetlen termelők rendelkezése a munkatöbblet felett), de az is, hogy a szocialista forradalomban fölszabadult nagy néptömegek minél gyorsabb tempóban művelődjenek, életmódjuk civilizálódjon, magasra emelkedjen kultúréletük szintje és hogy tudásuk, világnézetük, erkölcsi felfogásaik, egész szellemi életük, magatartásuk és emberi arcukatuk megfeleljen a szocialista társadalom eszmei és politikai szempontjainak.

Mindennapi harc ez az építőmunka, az új harca a régi ellen — szellemi sikon: a munkásosztály, illetőleg a dolgozó osztályok érdekeit és valóságát (de egyben a tárgyi igazságot is) a legjobban kifejezésre jutató eszmék, a proletár-világnézet harca a tőkés és az azt megelőző társadalmi formák maradi eszméi ellen. Más szóval: a materializmus, dialektikus materializmus harca az idealizmus ellen; a munkáskultúra harca a nyárspolgári szellem félreállításáért; a népek közötti testvériség eszméinek harca egyrészt a más népeket lebecsülő, elnyomni törekvő nemzeti különködés, másrészt a nemzeti begubóztatás ellen; a tudomány, az értelem harca a babonáság, vallásos misztikum és a tudománytalanság minden egyéb fajtája ellen.

Ennek a szellemi sikon folyó küzdelemnek az élharcosa az öntudatos kultúrmunkás, az értelmiségi dolgozó, aki a saját fölfogásait, életcélját, törekvéseit, munkáját és egész magatartását egybehangozta a munkásosztály, a dolgozó nép érdekeivel, törekvéseivel, illetőleg a dolgozók élcsapata, Jugoszlávia Kommunista Pártja harci céljaival — kultúrpolitikájával. Munkája komoly társadalmi szerepet játszik, amelynek nagy jelentősége van a régi és az új közötti harc szempontjából.

*Az alábbiakban közöljük néhány kevésbé fontos részlet kihagyásával Olajos Mihály beszámolóját, amelyet a kultúrmunkások palicsi találkozásán a Magyar Ünnepi Játékok harmadik napján megtartott.

I. Kulturmunkásaink népfrontos egysége

Csak egy röpke széttekintéssel kultúréletünk láthatárán csak egy vázlatos visszapillantással a felszabadulás óta eltelt hét és fél esztendő munkájára, tömördek olyan pozitív jelenséget, teljesítményt, sikert és eredményt láthatunk, amely minden kétséget kizáróan tanúskodik, hogy kulturmunkásaink, illetőleg értelmiségi embereink óriási többsége tudatában van a dolgozó nagytömegek iránti felelősségének, együttérez népevel, veletart — beállt a szocializmus építőinek sorába.

A tartományunkban kiterébélyesedett általános kulturmunka és kultúrélet keretében mindenben megkapva Pártunk és népi hatóságunk segítségét, mi vajdasági magyar kulturmunkások megértettük az itteni magyarságnak is egy olyan sokrétű, életerős, eredményekben gazdag és akkora tömegekre kiterjedő kulturális fellendülését, amilyenre — a túlzás legkisebb veszélye nélkül mondhatjuk — soha sem volt példa népünk multjában.

Megszoktuk, hogy leginkább az előttünk álló feladatokra összpontosítsuk figyelmünket. Majd mindig az lebeg szemünk előtt, amit még nem végeztünk el, ami még megoldatlan probléma, amiben úgy érezzük lemaradásban vagyunk; meg a különféle hibák, gyengeségek, fogyatékoságok — egyszóval lelkiismeretünk mérlegének passzív, nyugtot nem hagyó oldala. A Magyar Ünnepi Játékok többek között éppen az aktívák fölmérését jelentik, a visszapillantást az elvégzettekre.

Nincs szükség arra, hogy most itt a kulturmunka különféle formáinak, szervezetének és a bennük megvalósított eredményeket összegező adatoknak a felsorolásába kezdjek. Kultúrsemlénken élő valóságában láthatja mindenki a legjobb minőségi eredményeket. A mennyiség többi része pedig majd mind bele van foglalva az Ünnepi Játékok könyvének cikkeibe, amelyeket — hiszem — mindannyian elolvastunk.

Természetes, hogy mindenkit nemes büszkeség és öröm tölt el, aki csak végignézi kultúrfejlődésünk e nagy megnyilvánulását. De légyog-sabb azoknak a büszkesége, akik ilyen vagy olyan közreműködésükkel megteremtették mindazt, ami itt látható. Kulturmunkásainkon a sor első helyen örülni, amikor többévi szorgos munkájuknak olyan összegezett eredményeit vonultatják föl népünk előtt, amelyek miatt igazán nem kell szégyelniük magukat. Méltán feszülhet keblük itt a saját erejükbe vetett önbizalomtól.

Szó se lehetett volna ekkora eredmények megvalósításáról, ha a fölszabaduláskor már megvolt úgynevezett háború előtti értelmiségünk és kulturmunkásaink java része nem kapcsolódott volna be a kultúregyesületek és más kulturális tevékenységet kifejtő szervezetek munkájába. (Itt nem csak a kommunistákra, antifasisztákra és más öntudatos haladó emberekre gondolok, akik azonnal megtalálták helyüket, hanem azokra a polgári gondolkozású, de becsületes és a háborútól bünfolt nélkül kikerült értelmiségiekre és kultúrerőkre is, akik ha eleiben kétkedéssel és gyanakodva tekintettek is új népi hatóságunkra, a dolgozó tömegekre és Pártunk politikájára, végül mégis meggyőződtek arról, hogy őket is becsüli ez a forradalmasodott társadalom, megtalálták benne belyüket és népük oldalára álltak.

De időközben még jelentősebbé vált azoknak az új értelmiségieknek és kultúr-aktivistáknak a szerepe, akik a fölszabadulás utáni években nőttek föl és vittek helyes irányú új lendületet falvaink, városaink kultúréletébe. Értelmiségünk újabb nemzedékei a legfontosabb tényező kulturális fejlődésünkben, nemcsak a dolgok azon természetes rendje

folytán, hogy a fiataloké a jövő, hanem ezért is, mert sorainkban mind több az igazán haladó, a marxista, de itt a legtöbb a remény arra is, hogy a ma még úttjat keresők marxistákká fejlődnek. A fiatalok azok, akik a legkönnyebben tudnak tartani a fejlődéssel, a mával.

Külön kell szólni azokról a tehetséges fiatal munkásokról, parasz-
tokról és alkalmazottakról, akik különösebb iskolai végzettség nélkül, a kalapács, az ekeszarva és egyéb foglalkozásuk mellett maradván, mégis cselekvő kultúrmunkásokká váltak, magában a munkában sajátítva el a megfelelő tudást, műveltséget, itt bontogatva tehetségüket. Számsze-
rint ők vannak talán a legtöbben, ők alkotják a falusi és szakszervezeti kultúrccsoportok fő tömegét. A fejlődés minden bizonyára még több ilyen ember kiemelkedését hozza majd magával.

Ezért rendelkezik ma népünk az aktív kultúrmunkásoknak vagy 4—5.000 főt, de inkább még többet is számláló hadosztályával, amely-
ben doktorált emberek dolgoznak együtt kétkézi munkásokkal, a néhai vidéki társadalmi ranglétra középső, vagy annál magasabb fokain tet-
szelegve kapaszkodó szülők sarjait volt napszámosok és béresek gyer-
mekeivel, polgári gondolkodású idős tanárok kommunista fiatalokkal, valahogy úgy, ahogyan azt Herceg János a „Hattyúdal“-ban gyönyör-
űen megírta. Egyetlen cselekvő közösségbe fogódtak itt a gyári mun-
kások, szövetségi parasztek, magántermelők, iparosok, állami alkalm-
zotok, diákok és úgynevezett szabadfoglalkozásúak.

Csak javára szolgál népünknek a pozitív erők ilyen összefogása. Ápolnunk is kell ezt akkora teljességében (sőt bővítenünk is), amekkorát csak lehetővé tesznek kultúréletünk alapvető szempontjai. Kapcsoljunk be ebbe a szellemi közösségbe mindenkit, aki magáévá tudja tenni az említett szempontokat, amelyekről alább majd bővebben is szó lesz még.

Amikor kultúrmunkásaink eredményeit számba vesszük, nem elég csak a mennyiségi és minőségi, illetőleg művészi teljesítményeket össze-
gezni. Le kell szögezni azt is, hogy népi irányzatú kultúrmunka ez, a dolgozóké és nem holmiféle kiváltságosaké. Népi azért is, mert a mun-
kások és parasztek nagytömegeinek művelésére, művészi nevelésére, és szórakoztatására vett irányt, nem kis sikereket valósítva meg e törek-
vésben — de azért is, mert tartalma, azaz amit és ahogyan kifejez, nem az úri világ, hanem a dolgozó nép érdekeinek, törekvéseinek felel meg. Ez az alapvető, általános irányzata kultúrmunkánknak. Persze ezzel még nem mondtam, hogy nem voltak letérések is erről az irányzatról.

Hogy mennyire népünkkel tartanak kultúrmunkásaink, mennyire Pártunk vonalát követik és mennyire Tito elvtárs útját járják, azt nem csak magában a kultúrmunkában mutatták meg, de bátor és határozott állásfoglalásukkal is népeink harcának minden fontosabb kérdésében. Gondoljunk csak azokra a Noviszádon megtartott tiltakozó nagygyűlé-
sekre, amelyeken a vajdasági magyar kultúrmunkások szavukat emel-
ték az ocsmány rágalmak és hazugságok ellen, amiket Rákosi és társai hazánkra szórtak; tiltakoztak az országunkra irányuló agresszív nyo-
más ellen, a Jugoszlávia népeit mocskoló sovíniszta uszítás ellen, a gaz-
tettek ellen, amelyeket a magyarországi délszláv kisebbség üldözésével és pusztításával, valamint határőreink legyilkolásával követtek el és visszautasították a magyar nép és a szocializmus legnagyobb árulóinak gyámkodási kísérletét a jugoszláviai magyarok felett. Nem kis bátorság kellett ahhoz, hogy akkor, amikor még országunk egyedül állt harcával, a zárlatot se törtük meg át, amikor a határon túlról ránkmeredező ágyúk csak a tüzmeignyítás parancsát várták és hallani lehetett a szovjet tan-

kok motórzúgását — tiltakozó szavunkat emeljük de nem csak úgy névtelenül, hanem alá is írjuk a tiltakozó gyűlés határozatát és át is küldjük azt Rákosiéknak: nesztek, írójtok neveinket olyan fekete listára, amilyenre akarjátok, de mi elítéljük gáztetteiteket és életünk árán se vagyunk hajlandók elárulni népünket! Itt mutatták meg kultúrunkásaink a legmeggyőzőbben, mennyire összenőttek népükkel. Emlékszem rá, hogy csak egy-két olyan gyáva akadt, aki aláírás nélkül ólálkodott ki a teremből. A Kominform szennyes bukaresti határozata is csak kishíj számú karriéristánál, néhány politikai spekulánsnál, meg egy-két ingadozó kishíj libaléleknél talált visszhangra. Kultúrunkásaink óriási többsége megértette, hogy itt a népünk és a magunk léteiről-nemléteiről van szó. Nem csak a kommunisták, de a polgárok is csakhamar átlátták, hogy a jugoszláviai magyarok nemzeti szabadsága csakis abban az esetben maradhat meg, ha mindenfajta ellenségtől megvédjük hazánk függetlenségét. A moszkvai nagyorosz imperialisták és budapesti szolgálk hazánkelleni hadjárata nem kikezdte, hanem még szorosabbra fűzte kultúrunkásaink és egész hazánk dolgozóinak népfrontos egységét.

De nem ünnepi beszédet akarok tartani, hanem problémákat felidéző beszámoló. Lehet, hogy valakinek közhelyként hangzott amit eddig elmondtam, de mégis tények ezek — valóban ilyen a kultúreletünk általános helyzete. A pozitív alapirányzatú folyamat hömpölygésében vetődnek föl azután a különböző negatívumok, problémák, a továbbhaladás kérdései, amelyekről má itt beszélgetni akarunk.

II. A kultúrunkás és a közélet

Amikor a kultúrunkás társadalmi szerepének kérdéseit tűztük mai találkozásunk napirendjére, akkor közéleti embereinknek arra a szerepére gondoltunk, amit ténykedésükkel a társadalmi harc színterén, az új és a régi harcában játszanak. Az alapvető szempont: **milyen mértékben járultak hozzá kultúrunkásaink a forradalmi erők reakció elleni harcához.** A fő kérdés: **milyen elemek hiányoznak szereplésünkéből, mit kell mégjobban kifejezésre juttatni ténykedésükben és mit eltávolítani abból, hogy még hathatósabban előmozdítsák a haladást?** De mindjárt tegyük fel a közvetlenül idekapcsolódó kérdést is: **milyen irányban fejlesszék magukat közművelődési embereink, hogy gondolkodásmódjuk, ismereteik, magatartásuk és egész egyéniségük megfeleljen a szocialista értelmiségi arculatának?** Milyen kultúrunkásra, illetőleg értelmiségire van szüksége dolgozó népünknek, szocializmust építő társadalmunknak?

Azért indokolt fölvetni e kérdéseket, mert sok értelmiségi emberünk tisztán szubjektív okokból nem játszik olyan pozitív és akkora szerepet társadalmi életünkben, amelyet és amekkorát objektív adottságai lehetővé tesznek. Csak tisztáznunk kell bizonyos kérdéseket, kikristályosítanunk bizonyos határozott álláspontokat — tehát helyesbíteniünk közművelődési munkásaink fölfogásait, tökéletesbíteni arculatát és ezúton elérhetjük további erők bekapcsolódását a kultúrunkába, sok eddig visszafojtott, tépelődésbe fulladt erő fölszabadulását, a kultúrunkások pozitív társadalmi szerepének jelentős megnövekedését.

A közélettől távolmaradó értelmiségiek kérdése az elsők között szerepel napirendünkön. Ha nagy kisebbségben is vannak a passzív, népüket cserbenhagyó értelmiségiek, mégis beszélünk kell róluk, mert a közösséggel szembeni háládatlanság legsúlyosabb fajtái közé tartozik.

ha nem dolgozik népe művelésén az, akinek a társadalom lehetővé tette, hogy az értelmiség soraiba emelkedjen. Mai társadalmi valóságunk nem elbűvő, hanem a közéletben kiálló, cselekvő értelmiségieket követel.

Közéletünk szelleme, kultúregyesületeink fölépítése és a társadalmi életben uralkodó hangulat ma nálunk igazán olyan, hogy minden értelmiségi emberünk könnyen bekapcsolódhat a kultúrmunkába. Távolmaradására senki se találhat elfogadható igazolást. Bárki elhúzódása azt jelenti, hogy nem akar résztvenni a közéletben. Ennek pedig oka van.

Szerintem ilyen okokról lehet szó:

a) — szakmai begubódzás, amikor a fizika-tanár szakmájában csak a saját önkielégülés forrását látja és nem igyekszik tudásából minél többet átvenni a tömegekre is, az iskolán kívül (szellemi egoizmus);

b) — a nyárspolgári közöny, pl. ha a patikus csak iparszerűen üzi szakmáját és csak a saját egzisztenciájának látja alapját benne, de nem törődik a nép nevelésével;

c) — a pénzhajhászás; vagyonygyűjtés és tőkéspekuláció, amikor a szent Mammon a mindenekfölött való az ügyvéd számára, a közösséggel, a néppel pedig történjen ami akar;

d) — politikai gyávaság, rövidlátó félelem a Népfront politikája melletti kiállástól, buta képzelődés arról, hogy mit hozhat a jövő;

e) — népellenes politikai beállítottság, a néphatóságok, a szocializmus, és a dolgozók iránti gyűlölet, a ledöntött kapitalizmus, a hazai és külföldi reakció pártján elfoglalt álláspont; vagy kominformizmus.

Az eszmei különbségek egyes polgári értelmiségi emberek világnézete és a szocializmus ideológiája között még nem ok a passzivitásra, hisz ki tudja hány olyan szakemberünk van, aki többé-kevésbé idealisztikus, vallásos, nemzeti idealista, stb., világnézet hordozója de, mégis önfeláldozóan résztvesz a kultúrmunkában. Hisz nem azt követeljük mi a gyermekgyógyász-szakorvostól, hogy a dialektikus materializmus alap-tételeiről tartson előadást, hanem magyarázza meg az anyáknak hogyan táplálják és gondozzák a csecsemőket, hogy csökkenjen a nálunk ijesztő mértéket öltött gyermekhalandóság. A mult ideológiája és az új szocialista társadalom világnézete közötti eszmei harc a szabad vita és a meggyőzés eszközeivel folyik és ez senkit se kényszerít passzivitásra.

A félrehúzódo értelmiségi mindenképpen vét a közösség ellen, megfosztja azt olyan munkájától, amit könnyen teljesíthetne. Gyanakvást is vált ki környezetében, mert hisz ki tudja, hogy szakmai rajongásból húzódik-e félre, vagy politikai passzív ellenállás szándékából.

De amikor passzivitásról beszélek, gondolok sok olyan tanítóra, tanárra is, aki a tantermen és az iskolán kívül semmiben sem vesz részt, holott a szülők nevelése az iskolán kívüli népfelvilágosító munka szintén kötelessége oktatómunkásainknak. Főleg fontos ez a falvak és tanyacsoportok tanítóinál, hisz elsősorban az ő kezdeményezésüktől függ, lesz-e és milyen kultúrmunka működési helyükön. Valószínű, hogy sokminden éppen a kezdeményezés hiánya miatt nem történik meg. A tanító, tanítónő, és falun dolgozó szakember arra vár, hogy valaki más kezdeményezze a kultúrmunkát a Népfront, a népbizottság, a párt- vagy más szervezet, ahelyett, hogy maga neki fogna és hívna másokat is.

Persze, megvannak még az értelmiségiekkel szembeni szektázásnak is bizonyos maradványai. A kétkézi munkásban van még bizalmatlankodás az értelmiségi iránt, annak ellenére, hogy mai népi értelmiségünk

nem ugyanaz, mint a háborúelőtti, munkást, parasztot lebecsülő, burzsoáziát kiszolgáló, úrhatnám értelmiség volt. A helyi vezetők abban is vétenek, hogy nem vonják be bizalommal a pártonkívüli értelmiségieket akár a politikai és gazdasági kérdések magyarázásába is (mostanában: új gazdasági és illetményrendszer, népbizottságok átszervezése az új törvény alapján stb.). Mintha ezeket a dolgokat csak a kommunisták magyarázhatnák a népnek. A helyi népbizottságoknál is akad még durva bürokratizmus a közoktatásügyi munkások anyagi kérdéseivel kapcsolatban (fűtőanyag, lakás). Olyan tényezők ezek, amelyek megnehezítik ugyan értelmiségi embereink bekapcsolódását a közéletbe, de semmiképpen se igazolhatják a távolmaradást. Aki igazán tanítani akarja népét, az leküzdje a gátló körülményeket.

A kultúregyesület munkája nem egyetlen eleme a kultúréletnek, még faluhelyen se. A színjátszócsoporthoz, táncsoporthoz, zenekaron, könyvtáron és népegyetemen és a különböző művelődési tanfolyamokon kívül idetartozik a falu szépítése utcáinak rendezése, fásítása, vagy az is, milyen a népbizottság épülete, irodái, az iskola, vagy a többi középület, de a lakások rendbentartása is, vagy az, hogy mennyire civilizálódott az emberek életmódja, táplálkozása, ruházódása, mennyire szabadultak meg a maradi szokásoktól. Idetartozik az egészségügyi felvilágosítás, a munka azon, hogy a föld dolgozói elsajátítsák és alkalmazzák a földművelés és állattenyésztés korszerű módjait, a szövetkezeti gazdálkodás előnyeinek magyarázása, stb., stb. Annyi módoszata van itt a kultúrmunkának, hogy igazán megtalálhatja a maga tennivalóját a tanító, az orvos, állatorvos, szülésznő és patikus is épp úgy, mint az agronómus, a népbizottság, tisztviselője, vagy a szüridejét otthon töltő egyetemista. Ha valaki bármit is tenni tud a falu kulturális előmozdításán, de nem teszi meg, az már a passzivitás eleme.

Vannak olyan közművelődési munkások is, akik azért nem tevékenyebbek a társadalmi életben, mert nem ismerik a társadalmi problémákat. Nem egy tanítónk belevész a környezetébe, a falu problémáiba, tétozavik, nem tud mihez kezdeni. Innen adódik az a feladat, hogy az eszmei önképzés mellett kultúrmunkásaink állandóan kísérik figyelemmel és tanulmányozzák országunk belpolitikai és gazdasági fejlődését, a szövetkezeti mozgalom problémáit, kormányunk gazdasági rendszabályait, a belföldi és külföldi reakció elleni harc kérdéseit, a nemzetközi fejleményeket, stb. Csak így tudnak teljes lendülettel részt venni a közéletben. Számoljuk föl a kultúrmunka és a politikai élet közötti merev válaszfalakat, tegyük félre a „politikamentes kultúra“ jelszavát, mert minden kultúrmunka politika is, mint ahogy a passzivitásban is van politikai. Mai valóságunkban a politika népeink sorsa és jövője és nem holmi pártpolitikuskok sötét üzelmei. Polgári szakembereink se tartják magukat illetékteleneknek ha politikáról van szó, mint ahogy a politikuskoknak tituláltakat se tanácsolják el a szakkérdésektől. Idejét multa már a művészek és politikuskok külön-autonómiája.

Nem érdektelen itt azt is aláhúzni, mennyire fontos állandóan dolgozni az általános műveltség elsajátításán is. Nem egy tanítónk műveltsége fogyóban van a képző elhagyása után. Még a párttagokat is éppen az általános műveltségük és szaktudásuk hiányossága akadályozza, hogy jobban bekapcsolódjanak a tényleges kultúrmunkába és ne csak mint szervezők, vagy éppenséggel „komeszárok“ legyenek ott. Persze, hogy vonatkozik ez nem csak a falun, hanem még a járásokban, sőt a tartományban dolgozó elvtársaink egy részére is.

A következő megvitatásra ajánlott fő kérdés ebből az anyagból: hogyan ébresszük föl a népük iránti kötelességérzetet teljesen passzív értelmiségi embereinkben, hogyan kapcsoljuk be őket a kultúrmunkába, másrészt, hogyan növeljük még nagyobbra a már aktivizálódottak haladó társadalmi szerepét?

III. Kultúrmunkásaink és a kispolgári szellem

Külön nagy téma kultúrproblémáink tömkelegében a haladó és reakciós kultúra elhatárolásának kérdése. Mert a forradalmi erők harca alapvetően megköveteli tőlünk, hogy kultúréletünkben csak olyan termékeknek adjunk helyet, amelyek nincsenek káros kihatással a közönségre — nem rombolják a fejlődésben lévő haladó gondolatot, osztálytudatot, a boldogabb jövőért folytatott harc útjainak felismerését a dolgozók szellemi világában; amelyek nem hatnak elferdítőleg erkölcsi arculatukra, nem lassítják a szocialista hazaszeretetet, az egyenrangú népek Jugoszláviája iránti honszeretet erősödését.

Bonyolult kérdés ez, mert nem csupán arról van szó, hogy a népi és úri kultúrát szétválasszuk, hanem arról is, hogy csak a mának megfelelő, a mai adottságunkban, a mi ismert tudatú és érzésvilágú dolgozóinkra pozitív hatású, de legalább is nem káros, kultúrjavakat vegyünk. Ez az az alapvető kritérium, amelynek választóvizében vizsgálni kell kultúréletünk elemeit. Természetesen nem csak a művészi, hanem a világnézeti és politikai, nem csak az általános, hanem a konkrét helyi szempontokat is figyelembe kell itt venni.

A műsorkérdés képezi e problémakör fő anyagát. Mi a helyénvaló és mi a kirotálni való műsorunkban? Honnan válogassunk és mit vegyünk a színjátszócsoporthoz, dalárdák, táncscoporthoz, zenekarok műsorára? Miről előadasszon a népegyetem? Milyen könyvet adjunk az olvasó kezébe, mit kínáljunk neki a könyvtárban, miről tartunk könyvismertetést, irodalmi estet és mit adjon ki könyvkiadó vállalatunk? — Rokonságban van mindezzel az egyes tantárgyak tanítási programja és bizonyos tankönyvek kérdése is (irodalom, történelem, olvasókönyv).

Olyan kérdések ezek, amelyekben bizonyos jó szempontok megkönynyítik a tájékozódást, de semilyen sablon nem segít. Az eddigi keretműsorok ma már csak részben elégitik ki a követelményeket.

Nem csak az itt a kérdés: mit vegyünk a kultúra mai termékeiből, hanem méginkább az, hogy mit a kultúr hagyatékból. Idetartozik tehát a kultúrörökség és a mai kultúra kiértékelésének, illetőleg átértékelésének problémája is. — Merítenünk kell saját nemzeti kisebbségünk kultúrájából, az egyetemes magyar kultúrából, Jugoszlávia népeinek kultúrájából, de úgyszintén a többi népek, Nyugat és Kelet kultúrájából is. De mit, milyen szempontok szerint válogassunk?

A jugoszláviai magyarok mai kultúrájának kiértékelése tekintetében se mondhatjuk valami előrehaladottnak a munkát, az előbbi nemzedékektől kapott kultúrörökség számbavétele és átértékelése pedig kezdeti lépésénél tart. A kritikai irodalomnak, tanulmányirodalomnak eddig kevés művelője akadt nálunk, főleg kevesen végeznek mélyenszántó, alapos munkát.

Sajátos helyzetünkben a legnagyobb tévelygések lehetségesek és vannak is az egyetemes magyar kultúra kezelése terén. Tisztázni viszo-

nyunkat iránta, megtalálni azt a helyes utat, amelyen haladva nem mondunk le semmiről, ami pozitív érték a magyar nemzeti kultúrában, de azzal, amit belőle merítünk nem is csökkentjük dolgozóink lendületét a szocializmus építésében, vagy lazítjuk egységét Jugoszlávia többi népeivel — ebben kiemelkedő kulturmunkásaink, főleg íróink egyik sürgős föladatát látom.

Hírül se mondható elégségesnek az az érdeklődés, amellyel kulturmunkásaink a jugoszláviai népek kultúrája felé fordulnak. Ebben a kérdésben komoly hiányosságok vannak az egész vonalon kezdve a velikagredai színjátszóktól, egész a könyvkiadó munkánkig.

Majd mindig egyoldalúak voltunk a világ népeinek kultúrája iránti érdeklődésünkben, azelőtt egyes keleti, most egyes nyugati népek javára.

Sok kérdés ez így fölvezolvá. Gondolni se lehet kimerítőbb tárgyalásukra mai találkozókon. Szükséges és nagyon időszerű viszont rámutatni arra, hogy főleg az utóbbi másfél év folyamán úgy alakult kultúréletünk, mintha félretettük volna e kérdéseket. Szinte elburjándoztak a hibák a kulturrendezmények műsorában.

Minden válogatást sutbadobva vetették magukat színjátszó csoportjaink a minőség nélküli, sok negativumot hozó népszínművekre, nem ritka jelenség a színpadokon a legízletlenebb vulgarizmus, triviális trükkök, pornográfia. A legeldugottabb falu színjátszócsoporthoz is az operettben látja a teljesítmények csúcsát. Így került sor Telecskán a „Csárdáskirálynő“ előadására két tambura és egy harmonika zenekiséretével, vagy Verbicán a „Nótás Kata“ bemutatására három hegedű, egy trombita és egy nagydob közreműködésével. — Miközben egyre kevesebb a komoly dráma vagy tartalmas vígjáték a műkedvelők színpadán annál többször akadunk az olyan darabokra, mint a: „Gyimesi vadvirág“, „A nagyságos asszony“, „A házasság három parancsolata“, „Az első randevu“, „Mókus“, „Bandi gulyás“, „Felhő Klári“, stb.

Nem mondhatunk sokkal jobbat a „szív küldi szívnek szívesen“ nótaestekről sem, amelyeken sokszor licitálás megy és a pénzesebbek csinálnak maguknak jó reklámat. Ki jegyezte föl mi-minden történik a különféle tarka műsorokon is?

Abba se lehet belenyugodni, hogy dalkórusaink igen ritkán vagy soha se énekelnek partizándalokat, szabadságdalokat, az építés dalait, tömegdalokat. Ha népi hadseregünk a dal kedvéért külön szakaszban menetelő magyar katonáival találkozunk, kicsit szégyelnünk is kell magunkat, mert a ferencjós-kás időkben fennmaradt katonanótákon kívül mást nem igen tudnak magyarul énekelni.

Még mindig keresett cikk nálunk a ponyvairodalom, a sipuluszihercegferenci irodalom és arról is van adatunk, hogy Zomborban vitéz Somogyvári Gyula „Gyula-diák“-ját napi 30 dinárért kölcsönözgetik sutyiban.

Hogyan kerülhetett ennyi káros elem kultúréletünkbe?

A válasz nem vitás: a kispolgári szellem dagálya hozta magával.

Közönségünk idősebb nemzedékeit évtizedeken át rontották limonádé-darabokkal, szentimentalizmustól csöpögő termékekkel és ki tudná felsorolni, mennyiféle badarságot tartalmazó műsorokkal. Részben a mai külföldi behatás is rontja közönségünket, az ifjúságot is (az amerikai filmek egy része).

Sok kultúrscsoportunk pedig ahelyett, hogy nevelné a közönséget, kedvez a kispolgári igényeknek, „kassza-darabokat“ ad, olcsó sikerekre vadászik.

A következőkben vázolnám kultúrunkásaink hibáit, azok okait és egyben a tennivalókat is:

1. Sokan azt hitték, hogy a demokrácia nevében nálunk mindent szabad, mindenfajta törekvés, irányzat, mindenfajta szellem és igény teljesjogú helyet kaphat a nap alatt. Holott a demokrácia a haladó erők harci formája, éppen nem jelent lemondást a harcról az újért, se azt, hogy a dolgok elemi folyamatára bizzunk mindent. Sőt, a demokrácia éppen harcot jelent a demokrácia eszközeivel a kispolgári szellem kiküszöbölésére is.

2. Országunk Nyugattal fenntartott kapcsolatai alapján voltak, akik úgy gondolták, mindennek helye van nálunk, ami onnan jön, ha jó, ha rossz. Ez is súlyos tévedés. Mi független állam vagyunk és a nyugati kultúrák termékeiből is csak a pozitíveket vesszük át.

3. Sok kultúrunkásunk maga is a kispolgári szellem hordozója, az is volt, vagy ráterjedt ez a szellem a közönségről. Nem kis tennivalójuk ezeknek háttérbe szorítani, vagy levetkőzni a mult szellemét és a haladóval, az újjal helyettesíteni. Meg kell látniuk a nemeset, szépet, értékeset a haladó kultúrában és elhagyni a régi isténeket.

4. Végül vannak — sokszor párttagok is — akik minden forradalmi szándékuk ellenére sem tudnak különbséget tenni az elfogadható, a pozitív és a kirostálnivaló között. Nincs kritériumuk, nem tudják lemérni másorra ajánlott kultúrterméket.

Nyilvánvaló, hogy a nyárspolgári szellem a reakciós politikai és eszmei irányzatok szálláscsinálója. A szocializmusért harcoló kultúrunkás nem lehet közömbös iránta, mégkevésbé hordozója, terjesztője. A társadalmi szerepéből adódó követelményeknek tehát csak akkor tesz eleget a közművelődés munkása, ha erejétől telhetően tisztázza az itt felvázolt kérdéseket és a kispolgári szellem kiszorítására irányuló erőfeszítések egyik legfőbb tényezője lesz.

IV. A testvériség néhány kérdése

A kispolgári szellemben tenyésznek ki azok a beállítottságok is, amelyek problémákat idéznek elő a népek testvériségére irányuló célkitűzés szempontjából. Csak néhány kérdést és álláspontot van szándékomban fölvetni itt a testvériséggel kapcsolatban. Hisz elég gyakran találkozhattunk a sajtóban az idevonatkozó kérdések részletesebb tárgyalásával.

A kultúrélet terén domborodnak ki legjobban a népek nemzeti sajátságai, tehát itt lehet legjobban rombolni is, de építeni is a népek közötti testvériséget. Különös felelősség és szerep hárul ebből kifolyólag éppen miránk, kultúrunkásokra.

Nekünk nem a népek egymásmelletti békés élete a célunk, hanem együttélő, egymást szemtől szemben ismerő, egymással a mindennapi életben is keveredő, gazdasági, politikai és kulturális közlekedést folytató népek testvériségét építjük. Minden külön-gyékényre törekvés az egymástól való idegenkedés jele.

Kultúréletünkben azt kell szorgalmaznunk, ami az itteni magyarokat, szerbeket, horvátokat, románokat, szlovákokat, ruszinokat és más nemzetiségűeket közelebb hozza egymáshoz és háttérbe szorítanunk, ami

elválaszt. De kevés történt meg nálunk azon történelmi és kultúrtörténeti mozzanatok felkutatásából és megírásából, amelyekben magyarok, szerbek és mások együtt harcoltak.

Komolyan fölvetethetjük a kérdést: nem haladhatnánk-e nagyobb lépésekben a kultúrélet közös szervezeti formái — vegyes kultúregyesület, táncsoport, énekkar, stb. — felé?

Elképzelhetetlen a magyar tömegek bekapcsolása kultúréletünkbe a nemzeti sajátosságok szabad kifejezésrejuttatása nélkül. De magyar kultúrmunkánk nem kínai falakkal körülzárt térségben folyik. Meg kell hát találnunk magyarkodásunknak azt az útját, módját és mértékét, amely nemcsak a magyar tömegeket mozgósítja, **hanem növeli a szerbek, horvátok bizalmát is a magyarok iránt és megfordítva.** Vajjon elég tisztán látjuk-e már ezt az utat?

Sohasem szabad szem elől téveszteni, hogy magunknak kell megvernünk a szerbeket is, horvátokat is, a többieket is a velünk való testvériségre. Mai nemzedékünk történelmi hivatása szétosztalni azt a magyarság iránti bizalmatlanságot, ami évszázadok folyamán lerakódott, és aminek életét meghosszabbítani igyekszik Rákosiék utálatos soviniszta uszítása Jugoszlávia népei ellen. Természetes, hogy a szerb, horvát és többi kultúrmunkásoknak is megvan a maguk föladata ebben a kérdésben.

A magyar nyelv, a magyar sajátosságok kultúréletünkben valóban tárgyi adottság. Ápolnunk is kell. De kérdés, hogy meddig terjedő különügyelekezést, különválást követelnek meg ezek az adottságok? Véleményem szerint léteznek nálunk olyan törekvések, amelyek a megindokoltnál jóval messzebbremenő külön csoportosulásra céloznak. Másrészt vannak öncsonkításra irányuló, műszóval „kontraszovinizta“ beállítottságok is. Azt hiszem ebben a kérdésben hiányzik legtöbb kultúrmunkásunknál a tisztánlátás.

Sovinizta kilengések is akadnak kultúréletünkben. Kik a hordozói, hogyan harcoljunk ellenük? — Látjuk-e már elég tisztán, meddig terjed az, ami az egyenrangúság és testvériség szellemében valóban pozitív és hol kezdődik a sovinizmus?

Vannak, akik még mindig féltik a magyarság egyenrangúságát, nemzeti kultúránk fejlődési lehetőségeit; úgy érzik, védekeznünk kell itt még, követeléseket támasztani, harcolni valamiért. Olyan beállítottság ez, amilyen a régi Jugoszláviában volt indokolt. Mit jelent objektíve az ilyen magatartás?

Mennyire használjuk föl a testvériség erősítésére kultúrmunkánk útján is azokat a lehetőségeket, amelyek a demokratizmusból, önkormányzatból, munkásigazgatásból erednek?

Megannyi fontos kérdés ez és a vitában bizonyosan több felszólaló kitér majd rájuk, hisz mindenütt igen sok szó esik róluk.

V. A közművelődési munkás és a vallás

Társadalmi valóságunk olyan oktatómunkást és kultúrmunkást követel meg, aki tudományos szemmel tekint a természet jelenségeire, felvilágosult, meggyőződéseit az értelem által fölfogható ismeretekre alapozza és mentes minden babonától, vakhitre alapított előítélettől, a primitív vallásos érzésektől vagy bármilyen tudománytalanságtól. Csak az ilyen arculatú közművelődési munkás tud megfelelni annak a követel-

ménynek — amely szintén elvitathatatlan tartozéka a kultúrmunkás társadalmi szerepének — hogy a tudományos ismeretek világhosságát sugározza környezetében, oszlatva vele a misztikum és babona sötétségeit. Aki még maga se szabadult meg a vallásosság lelki nyugétól, nem tud harcolni azért, hogy a még föl nem világosult dolgozó embereink kiszabaduljanak a mult e csökönyös maradványának rabságából.

Nem bocsátkozhatok itt hosszabb érvelésbe arról, hogy a vallásos világnézet tévhiteken alapszik, hogy egészében véve emberi produktum, a letúnt korok tudatlanságának szüleménye és hogy mennyire megdöntötte a tudomány a különböző vallások eszmei alapjait — az idealizmust. Bőséges irodalmat találhat erről mindenki. Ide tartoznak: Marx, Engels, Lenin gyűjteményes alakban is megjelent cikkei, Kautzky, Feuerbach, La Fargue, Plechanov, Panekuk idevonatkozó munkái és egész sor újabb marxista szerző írásai (Henri Lucien, és mások; hazaiak: Velyko Ribar, Ive Mihajlovics, A. Fiamengo (a felvilágosodás korszakának írói), Diderot, Voltaire, Montesquieu, Rousseau, Jean Mellier, Holbach, Helvetius; hazaiak: Doszitej, Vasza Pelagics, magyarok: Apácai Cseri János, Bessenyei György, de egész sor ógörög bölcselel is (Thales, Heraklitos, Empedokles, Leukippos, Demokritos, Epikures) sok szépirodalmi mű is, különböző szerzőktől (Emile Zola, Mikszáth Kálmán, Szabó Dezső, Zmáj, Matavuly, stb., stb.).

Nem vérbeli kultúrmunkás az, aki az ilyen irodalmat nem tanulmányozza, aki nem kutatja az igazságot, nem igyekszik bővíteni ismereteit a már megtalált igazságról és továbbképesíteni magát arra, hogy a tudományokon alapuló világnézet felismerésére másokat is sikeresebben rá tudjon vezetni.

Legfontosabbnak tartom a vallás problémáiról beszélve fölvezolni álláspontunkat — a hivatásuk magaslátán álló kultúrmunkások álláspontját — a néptömegek fölvilágosításáért folytatott harc különböző kéréseiben.

A JSzNK Alkotmánya 21., 23., 25., 26. és 38. szakaszában a Szerbia NK Alkotmánya 22., 24., 26., 27. és 29. szakaszában az új Btk. pedig 311, 312 és 313 szakaszában törvényesítette népi államunk álláspontját a vallás kérdésében. Az a marxi tétel áll e törvénytörvényesítések tengelyében, hogy az állam szempontjából a vallás a **polgárok magánügye**. Alkotmányunk mindenki számára teljes lelkiismeretszabadságot és teljes vallásszabadságot biztosít. Ennek érdekében az egyházat elválasztja az államtól és az iskolákat az egyháztól. A vallásoktatásnak nem ad helyet az iskolában, a hittan tanítását csak a templomban engedélyezi. Az állam mindenkinek megengedi, hogy azt a vallást vallja, amelyiket akarja — csak ne legyenek tanításai alkotmányellenesek — de ezzel megengedi a felekezetenélküliséget, a vallásonkivüliséget, az atheizmust is. Demokratikus törvényeink értelmében mindenki szabadon gyakorolhatja vallását, a vallásos szertartásokat is szabadon végezhetik — de éppúgy szabad és megengedett a felvilágosító munka és a nyílt, közvetlenül célirányított vallásellenes propaganda is. Szabad tagadni is mindenfajta vallást és babonát.

Senkit se kényszerít népi államunk arra, hogy meggyőződéseit megváltoztassa — de a tudományos ismeretek terjesztését, a fölvilágosító munkát, a meggyőzés eszközeivel folytatott harcot a vallásosság ellen se sorolhatja a kényszereszközök közé. Az állam nem folytat semilyen harcot a vallás és az egyház (papság) ellen — de mégsem engedheti meg, hogy egyes népellenes papok, vagy egyházfők a vallás köntösébe bur-

kolózva, ám a vallás síkjáról a politika mezejére hágva, reakciós, népellenes tevékenységet fejtsenek ki és ellenforradalmi politikai áfiummal mérgezzék a tömegeket, az ifjúságot. Alkotmányunk 38. szakasza kimondja, hogy az ifjúság nevelése az állam védelme alatt áll, az állam gondja — tehát nem a papoké. Törvényellenes dolog ezek szerint sakkjátékra, ping-pongra, nyelvórákra és egyebekre a paplakokba gyűjteni az ifjúságot, hogy ott azután másmilyen órákban is részesítsék őket.

Amint látjuk, népi államunk törvényhozása mint magánügyet a polgároknak bizta annak az eldöntését, milyen vallásúaknak vallják magukat, meddig lesznek vallásosak és mikor vetik le szemükről a hályogot. De ugyanez a törvényhozás a nép felvilágosult fiaira — elsősorban reánk, kultúr munkásokra — azt bizta, hogy magunk határozzuk meg, milyen lesz álláspontunk a néptömegekben még meglévő vallásossággal kapcsolatban és biztosította szabad cselekvésünket ebben a kérdésben (természetesen a kényszereszközök használatán kívül).

Amilyen lelkiismeretlenség lenne tőlünk, a népművelés munkásaitól tétlenül hagyni, hogy a différiában fuldokló kisgyermeket kuruzsló banyák hókusz-pókuszával „gyógyítsák“ ahelyett, hogy orvost hívnának, épp olyan vétek népünk, a tudomány, a haladás ellen tétlenül nézni, hogy embereink imádságoztól, böjtölésektől, papi ígéttől várják a béke megvédését, az esőt és egész életük jobbrafordulását, vagy pedig a túlvilági üdvözülés álomképeibe menekülve lemondjanak arról, hogy a „mennyrszágot“ a szebb, boldogabb életüket itt, a mi mai valóságunkban megteremtsek. Mi tehát — államhatóságunktól eltérően — a vallásban nem embereink magánügyét, hanem **társadalmi ügyet látunk**. Olyan tényezőt, amely akadályozza társadalmunk továbbfejlődését, visszafelé húzza dolgozó embereinket — amelyet tehát fokozatos munkával ki kell küszöbölnünk. Mi nem lehetünk közömbösek embereink valóságos megrögzöttségei iránt, nem bízhatjuk a dolgot az elemi folyamat véletlenjére és szeszélyeire.

Micsoda rombolást végez a vallás egy-egy istenfélelembe fulladt ifjú, vagy leány életében? Elnyomorítja valóságérzékét, megingatja bizalmát érzéki tapasztalataiban és a logikus következtetésekben, rengeteg tépelődést és vergődést idéz elő nála, a vallásos bűnbánat sok önmegvetést is magával hoz, elröbölja önbizalmát. Sőt az emberi méltóság érzését is összezúzza benne; akadályozza a tudományos ismeretek gyűjtésében és abban, hogy befogadja a haladó eszméket. Mennyi, de mennyi elrontott, megcsontított élet, mennyi emberi szenvedés, sőt halál vezethető vissza éppen a vallásosságra. Ami csak létezik vallásos gondolat és érzés dolgozó embereinkben, az mind könnyen a politikai reakció tartalékává válik. A nép ellenségei éppen a valláshoz bilincselve igyekeznek visszatartani a tömegeket attól, hogy a szocializmus forradalmi eszméit magukévá tegyék.

De főleg így van ez a mi mostani helyzetünkben, amikor nem egy faluban éppen a legsötétebb alakok, spekulánsok, kulákok, kisajátított nagytőkés- és nagybirtokos-elemek, a szocializmus megrögzött ellenségei gyülekeznek a hitközségi vezető-testületben, de nem vallási, hanem **politikai ténykedésük megbeszélésére**. A reakció, politikai párttal nem rendelkezvén, az egyház szervezetét igyekszik gyűjtőhelyévé és harci fellegvárává megtenni. Itt megvan a vallási suba is, ami alá rejtőzik, a kapcsolat is a külföldi, a nyugati reakcióval, mert tudott dolog, hogy a katolikus egyház gyeplőt Róma, a szocialista Jugoszlávia elleni uszítás egyik nagy központja tartja kezében és ismertek a református egy-

ház, vagy a szekták külföldre vezető köldökzsinórjai is. Számptalan jele van ma annak, hogy Budánovics püspök nem vallási, hanem kimondottan politikai célokból utasítja papjait bebizonyítottan reakciós akciókra. Biztos, hogy nem a túlvilági üdvözülés kedvéért járt futballozni Kecskés Ferenc bezdáni pap se, aki még nekem is arról magyarázott, hogy Jugoszláviában is ugyanaz a helyzet, mint a Szovjetúnióban. Eppen ezt az ellenforradalmi politikai jelszót igyekezett terjeszteni az ifjúságnál. Az újságok is megírták Gere Vince adai plébános, Szógi Albert csantavéri kispap, Rác Imre becsei kántor, Tomka Viktor debelyacsai tiszteletes, Gulyás Károly budiszavai plébános és a klérus más reakciós papjának vagy befentesének üzelmeit. A katolikus egyház reakciós csúcsa ma általában a kommunizmus elleni, de ebbe burkolva a mi országunk elleni harcot is hirdeti. Ilyen körülmények között még a tisztán vallásos igék terjesztése is — ami nálunk nem törvénybeütköző — nem ritkán reakciós politikai célokat szolgál.

Tétlenek maradhatunk-e mindezzel szemben mi, néphezhű, haladó kultúrmunkások? Nyilvánvalóan nem! Történelmi küldetésünk, a dolgozók iránti, felvilágosult meggyőződésünkben eredő kötelességünk, hogy kitartó, rendszeres és módszeres népművelő munkával — és a nyílt vallásellenes propaganda eszközével is — oszlassuk a babona és vallásosság évezredek sötétségét. Antihumánus, népéhez hűtlen az a kultúrmunkás, aki ebbe a feladatba nem kapcsolódik be, aki hagyja tudni, hogy népe a sötétségben vergődjön. A művelt ember és a vallás, a tudományos meggyőződés és a vallási tévhitek teljesen kizárják egymást. Ha igazán művelt emberekké akarjuk nevelni dolgozóinkat, kikerülhetetlen tennivalónk az is, hogy megszabadítsuk őket a vallás béklyóitól. Valamennyiünknek öntudattal vállalt és önként vállalt feladata kell, hogy legyen ez. Az iskolában dolgozó oktatómunkásoknak pedig törvény-előírt feladatuk is, hogy már az osztályban folyó munka természetéből adódóan a tudományos ismereteket ültessék át a szülők és a közösség által reájukbízott tanulókbá és oszlassák szét azokat a vallásos tévhiteket, amelyek az utcán és egyebütt a növendékekre rakódtak.

Magunkat álltatnánk, ha azt hinnénk, hogy minden kultúrmunkásunk magaslatán áll már e feladatnak. Koránt sincs így. Ez a jelenségek hosszú sorából is látható. Csak röptiben ime, néhány:

Sok kultúregyesületünkben, népegyetemünkön, iskolánkban és más kultúr szervezetben kerülnek a vallásosság kérdéseit. Ma még általában nagyon kevés nálunk a nyílt vallásellenes propaganda. Sok tantestületben nagyon ritkán, vagy sohasem tűzik napirendre a miszticizmus problémáját. Így akadhat olyan falu is, ahol 20 tanító és tanár van, pap meg csak egy, a templom mégis minden misén megtelik. — Egyik színjátszó társulatunk egyszerűen kihagyta a pap figuráját Bródy Sándor „Tanítónő“ c. darabjából, anélkül hozta színre; másik csoportunk a plébánoshoz ment tanácsot kérni, hogyan állítsák be a pap alapját a darabban. — Nem kevés kultúregyesületünk tartott rendezményt karácsony estéjén, husvét hétfőjén, farsangi napokon, pünkösöd hétfőjén és így a maga részéről is aláfamasztotta e vallási ünnepek megülését. — Nem egy kultúregyesületi vezetőségi tagunk, meg aktiv kultúrmunkásunk tagja a hitközségi vezetőségnek is, vagy mindennapi bejáratos a papnál.

— Énekkar vezetőink között is akad néhány, aki ugyanakkor a templomban is kántorkodik, ahogy dalárdistáink is vannak, akik a templomi körúsbán is énekelnek.

— Olyan tanítónőről is tudunk, aki nagyszombaton öt ízben térdelt fél-fél órát a templomban Krisztus koporsója mellett; az egyik elemiskolai igazgató szombaton délutánonként előadás helyett a paphoz küldte át a gyerekeket hittanórára, különben is nyíltan tartja a szövetséget a pappal.

— Akad biológia tanára, aki az élet fejlődéstörvényeit magyarázza, a fajok keletkezését, az ember származását — a tudományok alapján, de közben diákjai szemeláttára templomba jár, imádkozik, ájtatoskodik, gyónik, áldozik. De ki számolta meg, hány olyan tanítónk, tanárunk és más kultúrmunkásunk van, aki rendszeresen jár templomba?

— Az egyik tanítónő így fogadta a karácsony napján is iskolába jött gyermekeket: „De odáig vagytok a tudásért, hogy még ma is jöttetek!”

— Akadt tanító, aki maga mondta diákjainak, hogy „isten adja az esőt”, vagy aki elmondta, hogyan teremtetten isten a világot, a papok szerint és hogyan keletkezett a Naprendszer, a Föld a tudomány szerint, ő ugyan a papoknak hisz, templomba jár, de a gyerekek higgyék, amit jónak látnak.

Abbahagyom a felsorolást, habár nem merült ki az esetek sokfélesége, de szemléltetésre ennyi is elég.

Azt bizonyítják a példák, hogy kultúrmunkásaink és oktatóink egy része még maga is vallásos és ilyen magatartásával éppen annak a világnézetnek a malmára hajtja a vizet, amelyik ellen harcolnia kellene. Szó se arról, hogy most az ilyen kultúrmunkásokat minden további nélkül közönséjük ki a kultúrélethez. De elsőrendű feladata felvilágosult embereinknek, hogy vitatkozzanak velük a vallásosság kérdéseiről és segítsenek nekik megszabadulni a mult e terhétől. — Viszont ébereknek kell lennünk, hogy felfedjük azokat, akik nem maradi meggyőződésből vallásosak, hanem reakciós politikai érdekből játsszák magukat ilyeneknek és éppen a vallási sötétség terjesztésén dolgoznak. Természetes, hogy az ilyen kétszínűeket nyíltan is leálcazzuk. — A vallásos oktatómunkásokkal kapcsolatban pedig meg kell még jegyezni, hogy habár törvényeink szerint nekik is joguk van arra, hogy vallásukat gyakorolják, de ugyanez a törvény arra is kötelezi őket, hogy az iskolában a tudomány diadaláért harcoljanak. Így törvényes kötelezettségét mulasztja el a tanítónő már akkor is, ha magukra hagyja diákjait, hogy a vallás egy-egy eljűkbotlott kérdésével vergődjenek. A nevelőnek nemcsak szavakkal, hanem élő példával is hatnia kell. De milyen nevelő az, akinek a szavai és tettei között áthidalhatatlan szakadék áll? Másrészt lassan létrejönnek az adottságok ahhoz is, hogy az ilyen paradoxális esetek kiküszöbölhetőek legyenek. Mert joga van valakinek abban hinni, hogy a hasra kötött sárga szalag megvédi a gyermeket a hastifusztól, de nem köteles az állam egy ilyen babonafészket egészségházban alkalmazni.

Vannak vallással szakítani törekvők, de erőtlenekek, akik így felelnek: „Hát adjanak ki egy hatósági rendeletet, amely megtiltja, hogy az oktatómunkások templomba járjanak.” Hát éppen ezt nem teszi meg államunk soha. Azon kell dolgoznunk, hogy minden oktatómunkás és kultúrmunkás, de idővel minden emberünk a maga meggyőződése alapján, önállóan döntve szakítson a vallással.

Olyanok is akadnak, akik államunk Nyugattal fenntartott kapcsolatát, vagy az egyházak és állam közötti kérdések rendezését arra magyarázzák, hogy most már Pártunk indifferens a vallás iránt. Súlyosan

tévednek. A külfölddel létrejött kapcsolataink, vagy Sztepinac szabadonbocsátása még nem olyan körülmények, amelyek miatt le kellene mondanunk népünk fölvilágosításáról.

Vannak, akiket kispolgári félelem ural, nem mernek nyíltan kiállni a haladás mellett, mert hátha bekövetkezik valami „fordulat”. Szellemi vérszegények ezek, akik nem képesek meglátni népünk, államunk és Pártunk erejét, országunk és rendszerünk szilárd alapjait és elpusztíthatatlanságát.

De legtöbben vannak azok a kultúrmunkások, akik maguk ugyan nem vallásosak és mégsem fejtenek ki semilyen vallásellenes tevékenységet. Úgy vélik, jobb nem kikezdeni egy ilyen érzékeny kérdést; félnek környezetük, hozzátartozóik rossz véleményétől, kényelmesebbnek tartják nem kezdeni semmibe. Olyan athéisták ezek, akik szégyenlik kimondani saját meggyőződésüket. Maguk verték bilincsbe azt a lelkiismeret-szabadságot, amit a törvény megadott nekik. Ismét mások attól félnek, hogy, mondjuk, ha a vallás keletkezését, vagy az ember származását ismertető előadást tartanak a kultúregyesületben, akkor elveszítik a tömegeket. Harcolnának a vallás ellen, de nem akarnak összeveszni a néppel.

Az atheizmusukat szégyenlők lássák meg, hogy a babonáság és vallásos tudományellenesség terjesztői egyáltalán nem szégyenlik tévta-
naikat hirdetni. A dolgok rendje éppen nem az, hogy a világosság szégyelje magát a sötétség előtt. Továbbá a vallásosság elleni küzdelem egyáltalában nem jelenti a vallásos emberek elleni harcot. Éppen az emberekért harcolunk, azért, hogy kiszabadítsuk őket a vallás és babona bűvköréből. Ebben a munkánkban nagyon is kerülnünk kell az emberek sértegetését, legkisebb megalázását is vallásos érzéseik miatt. Ha türelmesen, jószándékkal és barátságosan magyarázunk nekik, ha szinte közös igazságkeresésben vitatkozunk velük és sorakoztatjuk fel előttük a tudomány érveit — ez még igazán nem vezethet semilyen kibékíthetetlen összeveszéshez a néppel. Az is bebizonyított és dolgozó embereink előtt is ismert tény, hogy a dolgozók legjobb élharcosai, ha nem is vallásosak, de mégis erkölcsösek, humánusak, megnyerők, — jó emberek, akiket nincs miért kerülni. Annál is felvilágosultabbak, már a mi dolgozóink, hogy ne jönnének el meghallgatni egy előadást pl. az inkvizíció történetéről. Sokmindent megláttak már tömegeink — külön a magyar tömegek — azokból a reakciós, sokszor a magyarok elleni gyűlölettel telített politikai üzemekből és sötét anyagi spekulációkból is, amiken Budánovics atya püspöksége a vallás palástja alatt véghezvitt. Tömeges megnyilvánulások is voltak már, amelyeken a nép elítélte Budánovics püspök usztasa sovíniszta népellenes ténykedéseit és nem csak magyar, de horvát papok is vannak, akik szintén az egyházi bürokrácia reakciós lépései ellen foglalnak állást, ha nem is bátorodtak még föl annyira, hogy nyíltan is kimondják véleményüket, mint ahogy azt a néphez hűséges szlovéniai papok tették.

A nyílt, őszinte vallásellenes fejtegetésektől még dehogy ijedt el a mi népünk. Azzal rebbentenénk szét embereinket, ha mereven nekik rontanánk, ellenségnek bélyegeznénk mindenkit, aki templomba jár, vagy istenben hisz, ha állandóan sértegetnénk, gúny és megalázás tárgyává tennénk, felülről kezelnénk. De mi ezt nem tesszük és nem is szabad tennünk. Tisztában vagyunk vele, hogy azok a dolgozóink is építik a szocializmust, akik ma még vallásosak; nagy többségükben ők is hasznos tagjai társadalmunknak és jó tagjai Népfrentünknek is. Mi a vallás ellen nem folytatunk semilyen politikai harcot és szó sincs holmféle

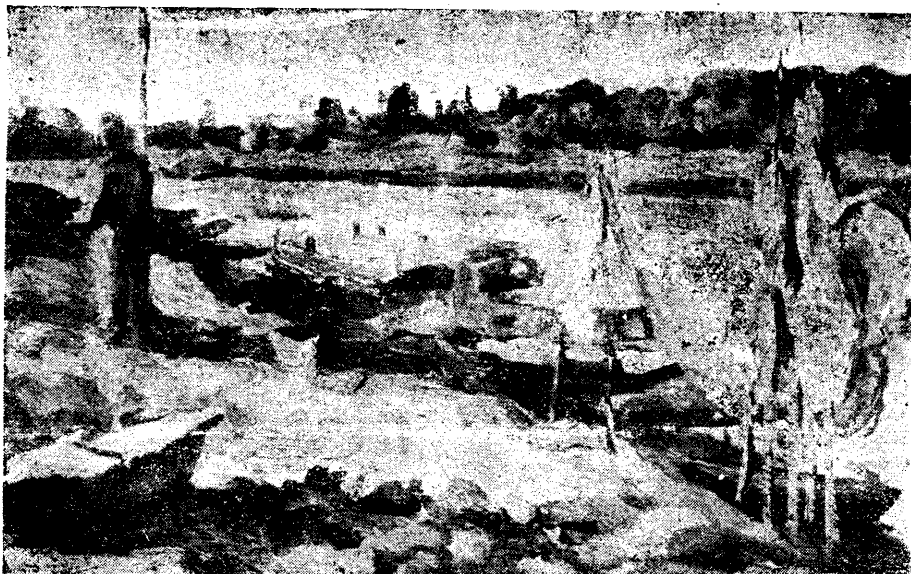
vallásellenes kampányról. Távol áll tőlünk a szándék, hogy ezt a kérdést politikai jelentőségűvé érezzük, és aszerint mérjük a dolgozókat, hogy ki a vallásos és ki nem az. Nem akarunk földézni semmiféle megkülönböztetést, a tömegek semmiféle megoszlását a vallás kérdései kapcsán. Állandó, hosszantartó, türelmes eszmei munka az, amit mi végzünk, amibe be kell kapcsolódnia minden kultúrmunkásnak, hogy igazán a műveltség magasabb fokára emeljük népünket.

Széles alapokra kell fektetnünk ezt a munkát és folytatnunk mindenütt: a kultúregyesületekben, iskolákban, szakszervezetekben, ifjúsági szervezetekben, nők szervezetében, népegyetemen stb. élő szóval, írással, újságokban, könyvekben, képekkel, filmekkel; használjuk fel hozzá a tudományos formákat éppúgy, mint a művészi eszközöket.

Tisztában kell lennünk azzal is, hogy már maga a kulturális és sportrendezvényekben gazdag közélet egy-egy faluban olyan tényező, amely kitűnően tudja helyettesíteni az embereknél a vallást, templomjárást. Éppen a falun kell ezirányban mindent megtennünk; a klérus is a falu ifjúságára helyezte tevékenységének fő súlyát.

A vallás kiküszöbölésére irányuló küzdelem eszközei tehát sokkal változatosabbak és számosabbak, semminthogy csupán a közvetlen vallásellenes propagandára szorítkoznának. De mégse nélkülözhető és manálunk nagyon időszerű a nyílt, közvetlenül a vallás eszmei alapjainak tarthatatlanságát bizonyító vallásellenes propaganda is.

Azzal a biztos tudattal végezzük e munkánkat, hogy sikere feltétlenül be fog következni. Társadalmunk anyagi alapjainak erősödése, a technikai fejlődés, az anyagi jólét teljesen megszünteti a babona és miszticizmus forrásait (nincstelenség, tudatlanság) és olyan helyzetet teremt, amelyben idők folyamán teljesen ki fog veszni a vallás az emberek tudatából. Csak akkor szűnik majd meg a kultúrmunkások itt fejtetett feladata is.

Ács Iózsef: Alsó, Tiszapart